

۲۴ جون، ۲۰۲۳

ملالی موسی نظام

لیسه عالی ملالی

تاریخچه پر افتخار اولین مکتب دختران در افغانستان

تصویر ماندگاری از یگانه عمارت لیسه عالی ملالی کانون آموزش دختران افغان در شهر نو کابل که از سال ۱۳۲۱-۱۹۴۲ همانطور با عظمت و پابرجاست.

بدون شک تاریخچه مکتب دختران در عصر امانی به نو آوری های «ملکه ثریا طرزی» و فامیل روشنفکر و ترقیخواه وی ارتباط میگیرد طوری که اولین مرکز آموزش دختران به نام «مکتب مستورات» در پهلوی دیگر نهضت های زن افغان گشوده شد و از همه اولتر دختران خاندان شاهی و سراجیه به درس و تعلیم پرداختند. این مکتب ذریعه معلمین و مربیان خود فامیل «ملکه ثریا» و خانواده سلطنتی آن عصر اداره و تدریس میگردید طوری که اکثر وابستگان «محمود طرزی» از تعلیمات مختلفه و آگاهی به السنه خارجی برخوردار بودند. این روش سبب گردید که مأمورین دولتی

و سکنه شهر کابل هم تشویق گردیده و زنان خویش را برای کار و تدریس و دختران شان را برای شمولیت در مکتب اجازه دهند.

ملکه ثریا طرزی، بانی نهضت زنان افغان و معارف دختر افغان

دردا که با سقوط عصر شکوفان امانی که در پهلوی دیگر ترقیات اجتماعی آن دوره، دروازه مکتب و تعلیم و تدریس بروی زنان و دختران افغان مسدود گردید و آن اصلاحات سودمند و نهایت ارزشمند اجتماعی همه با دسیسه های داخلی و استعمار خارجی نقش بر آب شد. متأسفانه سالهای زیاد با حکومت محافظه کار، اهل نسوان افغانستان خانه نشین گردیدند تا اینکه بار دوم در سال ۱۳۱۳-۱۳۱۴ هـ.ش- ۱۹۳۴-۱۹۳۵ م اساس مکتب دختران در شهر کابل ابتدا به نام «مکتب نرس و قابله» و بعد تر به اسم «مکتب مستورات و مکتب اندرابی»، بار دیگر در شهر کابل گذاشته شد که بالا ترین صنف درسی آن صنف ششم شمرده میشد که با مدیریت یک خانم فرانسوی به نام «مادام فریسه» اداره می گردید.

بعد از آغاز فعالیت مکتب مذکور، تعدادی از خانم های باسواد شهر منحیث معلمین مختلفه با همراهی چند معلم مرد حاضر به همکاری گردیده و اساس یک مجمع تعلیمی محکمی را بنا گذاشتند.

چون مکاتب پسران پروگرام های درسی آماده برای تعلیمات داشت، بنابراین استفاده عملی از آن برای «مکتب اندرابی» هم میسر گردید که البته صنوف خاصی برای خیاطی و امور تدبیر منزل و حفظ الصحه هم داخل پروگرام درسی مکتب مذکور گردید. از جمله شاگردان صنف ششم میتوان از محترمان «کبرا نورزایی و سید بی بی واعظی» یاد کرد. در پهلوی دروس دری، پشتو، ریاضی، مضامین تاریخ و جغرافیه از صنف چهارم و لسان خارجی از صنف هفتم شروع میشد. خانم «رقیه حبیب» در پهلوی امور اداری، منحیث معلم فرانسوی در مکتب تدریس می نمود.

بعد از چندی در سال ۱۳۲۱ ه ش مطابق به ۱۹۴۲ م تعمیر جدید لیسه ملالی در شهرنو کابل گذاشته شد و تعدادی از معلمین و مدیره «مادام فریسه» و عده ای از شاگردان به این مکتب جدید منتقل گردیدند. در حالیکه تعداد دیگری که بر جمع آن افزوده می گردید، به مدیریت امور تدریسی «خانم رقیه حبیب»، در مکتب اندرابی باقی ماندند. چندی بعد خانم «مرحوم برشنا» که آلمانی بود، به مدیریت و خانم «رقیه حبیب» منحیث معاون وی در لیسه ملالی مقرر گردیدند.

میرمن رقیه حبیب یکی از پیشگامان فعال لیسه اندرابی/ ملالی

درین آوان تحول بزرگی در امور تدریسی رو نما گردید که وزیر معارف وقت «نجیب الله خان تور ویانا» که از مکتب ملالی دیدار می نمود، با عریضه معاونه مکتب خانم «رقیه حبیب» که درخواست ارتقای سویه درسی معلمین را پیشکش نموده بود، موافقه نمود که معلمین بعد از ساعات درسی در مکتب، دروس بالاتری در مضامین ادبیات دری و مضامین ساینس فرا گیرند که این تغییر مهم سبب گردید که عده ای از معلمین مانند محترمه «رقیه حبیب» و محترمه «کبرا نورزایی» با حفظ تدریس

در لیسه ملالی، موفق به اخذ درجه بکلوریا گردیدند و به تدریج راه شمول به فاکولته هم برای تعدادی از اهل معارف دختران افغان باز گردید.

چون تعداد متعلمین در «مکتب اندرابی» هم تا ۴۵۰ نفر افزایش یافت، شاگردان همه به وزارت عدلیه که به نام «بوستان سرای» مسما بود، در چهار راهی ملک اصغر انتقال یافتند و اساس لیسه زرغونه که بالا ترین صنف آن ششم بود تشکیل گردید و بزودی به لیسه ارتقاء یافت و خانم «مارگریتا برشنا» به مدیریت آن منصوب گردید. در گذشته این عمارت و باغ با شکوه به ملکه حلیمه ملقب به «ببو جان جغه دار» خانم امیر عبد الرحمن خان متعلق بود که خود شعر میسرود و خانم دانشمندی بود.

ملاقات اعضای اداری و تدریسی لیسه ملالی با اعلیحضرت محمد ظاهر شاه شخصیت معارف پرور بعد ها این کانون معارف زن افغان برای ایجاد «پارک زرنگار» تخریب شد و لیسه زرغونه به عمارت جدید در قلعه فتح الله خان انتقال یافت، در حالیکه لیسه عالی ملالی رو به ارتقاء بوده و با شمول هزاران شاگرد، مراحل دانش و تحصیلات عالی را تا درجه فاکولته و پوهنتون طی می نمود. لیسه ملالی در جوار باغی قرار داشت که در عصر «امیر شیرعلی خان» در دو دهه قرن نوزدهم دارای محل اقامت بوده و حضیره فامیل امیر هم محسوب میشد و در زمان «امیر حبیب الله خان»

عمارت باشکوهی در آن ساخته شد که حرم وی برای تفریح و استفاده از باغ سرسبز، در آن اقامت می نمودند و عمارت به نام «حرمسرای عالیه و حرم باغ» مسمی بود. بعد ها سفارت انگلیس در آن اقامت گزید، ولی عمارت مذکور متأسفانه طعمه حریق گردید.

زمین پهلوئی که به نام باغ چرمگر ها یاد میشد، محل سفارت ایتالیه و مکتب حریبه بود که دو شاه مترقی افغانستان که اعلیحضرت شاه امان الله و اعلیحضرت محمد ظاهر شاه باشند، در آن تحصیل نمودند که شاه اولی اولین مکتب مستورات دختران را تاسیس نمود و شاه دومی که وزیر معارف بود، اساس لیسه ملالی را گذاشت.

لیسه ملالی که اولین مرکز علمی دختران افغانستان است، در ابتدا به نام «مکتب مستورات» و در سال ۱۹۵۱ م - ۱۳۳۰ ه ش بنام «لیسه ملالی» مسمی گردید و به تربیت و تحصیلات دختران پایتخت مبادرت ورزید، چنانچه در سال ۱۹۴۷ م. ۱۳۲۶ ه ش ۶ نفر دختر موفق به گرفتن درجه بکلوریا گردیدند.

لیسه عالی ملالی با کدر اداری و تدریسی رو به ارتقاء، به تدریج مراحل مختلفه خدمات معارف را می پیمود و فارغ التحصیلان به کار های اداری و پوهنتون ها جذب میگردیدند و البته که تعدادی بعد از فرغت از لیسه و جمعی هم بعد از تعلیمات پوهنتون در کدر تدریسی و اداری آن لیسه هم استخدام میگردیدند.

بعد از انتقال خانم «رقیه حبیب» به مؤسسه نسوان، و مدیریت مادام «فریسه ۱۹۴۲-۱۹۴۹» که اولین فارغ التحصیلان لیسه ملالی مثلاً محترمه «سید بی بی واعظی» به جامعه تقدیم گردید، موجودیت این کانون علم و معارف، سواد آموزی دختران و طبقه اناث را در اجتماع بالا برد. شاگردان فارغ شده از لیسه ملالی یا به فاکولته شامل میشدند و یا به امور دیگری منجمله معلمی میپرداختند؛ بصورت تخمینی، از سال ۱۹۴۷-۱۹۹۶ در حدود ۶۶۲۰ شاگرد فارغ التحصیل گردیدند.

عمارت نهایت برازنده لیسه ملالی که دهه های متوالی هزاران شاگرد اناث کابل را تربیت نمود و در و دیوار آن خاطرات ارزشمند و قابل افتخاری را شاهد بوده اند، همچنین روزگاران سیاه و تاریکی را تجربه نموده است.

دیدار شاهدخت بلقیس به مناسبت روز معلم از لیسه ملالی، محترمان صالحه فاروق اعتمادی مدیره، عزیزه انوری و عالیہ پرونتا استادان لایق لیسه هم در تصویر دیده میشوند. تا قبل از اشغال افغانستان عزیز و کودتای همیشه منحوس ثور، لیسه عالی ملالی تحت نظر کدر اداری گوناگون، مراحل مختلفه ارتقای تعلیمی راطی نمود که به تدریج بعد از مدیریت خانم فرانسوی «مادام فریسه - ۱۹۴۲ م - ۱۹۴۹ م»، خانم فرانسوی دیگری به نام «مادام هنف - ۱۹۴۸ م - ۱۹۵۳» اداره لیسه را بر عهده گرفت. مراحل بعدی اداره لیسه ملالی با شخصیت های فارغ شده از خود لیسه مذکور با درجات تحصیلی فاکولته قرار آتی رنگ می گیرد: محترمه کبرا نورزایی - ۱۹۵۳ - ۱۹۵۸ مدیره مدبر و با دسپلین که جای پای عمیقی از تربیت معارف در افغانستان به یادگار گذاشت.

محترمه صالحه فاروق اعتمادی - ۱۹۵۸ - ۱۹۶۴

محترمه عزیزه انوری - ۱۹۶۴ - ۱۹۶۸

محترمه حمیرا حکیم حمیدی - ۱۹۶۸ - ۱۹۷۸

تا قبل از کودتای منحوس ثور که با کارسازی و خیانت عده ای وطن فروش سازمان دهی گردید، نه تنها سرنوشت ملت شریف افغانستان تا ایندم دگرگون شد، بلکه در اجتماع زن و دختر افغان هم سیاهی و سیه روزی مفرط و عقب گرایی مدهشی رو نما گردید، چنانچه که امروز هم شالوده اولاد اناث مردم کشور و زن مظلوم افغان با بدبختی های روز افزون سر دچار میباشد.

تصویری از اعضای اداری، تدریسی و شاگردان لیسه ملالی در عصر مترقی و فرخنده شاهی

در سال های دهه ۹۰ میلادی با جنگ های خانمان سوز داخلی و ظهور طالبان عصر حجر به سقوط و بیچارگی طبقه اناث مظلوم افغانستان منجر گردید و شهودی داشتیم که شاگردان و معلمین آن مرکز علم و دانش را بر روی سرک ها برای دریافت لقمه نانی، مشغول گدایی اجباری و تکدی مشاهده نموده اند.

در آغاز قرن جدید میلادی یکبار دیگر و در پهلوی ارتقاء دوباره معارف در افغانستان، شاگردان به لیسه عالی ملالی ره می یابند و صنوف درسی و کدر تعلیمی گشوده میشود و در دو دهه اخیر این مرکز آموزشی پر افتخار باز هم مراحل خدمت به دختر و زن افغان را بر عهده می گیرد. ولی دردا که باز هم آفتاب معارف دختر افغان به غروب سهمناک دیگری مواجه گردیده، افول میکند و با قدرت دوباره طالبان عهد دقیانوس در سال ۲۰۲۱ م. دختر مظلوم افغان از سویه متوسطه تا عالی به خانه نشینی و تاریکی مواجه میگردد. این ابرسیاه ظلمت بر نیمی از قشر اجتماع افغانی، یعنی قیودی که بر زن و دختر مظلوم و بی دفاع افغان بی موجب و بر علیه اصول حقوق مدنی و انسانی و اساسات شریعت محمدی، از جانب دولت طالبانی رونما و تطبیق میگردد، افغانستان عزیز و مردم آنرا قرن ها به عقب میبرد.

در شرائط فعلی کار کنان لیسه ملالی سخت نیاز به کمک مالی ما و شما دارند، چنانچه «انجمن زنان افغان در واشنگتن»، یعنی «آوا» با ارتباط با اعضاء و کارکنان آن اولین مرکز تحصیلی دختران، درین راه از هیچ تلاشی دریغ ننموده است.

آبشار گل نسترن در صحن باغ، یکی از زیبایی های لیسه ملالی که شاگردان خاطره ها دارند

مأخذ:

- خاطرات نویسنده منحیث یکی از شاگردان در دوازده سال تحصیل.
- کتاب مفصلی از همه رویداد های لیسه ملالی به نام «قصاریخ ملالی» گرد آورنده خانم نسرین ابوبکر گروس.
- یوتیوب و منابع مختلفه انترنتی.
- تصاویر از آرشیف نویسنده و کتاب «قصاریخ ملالی» تألیف نسرین ابوبکر گروس.

پایان